

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

6-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

H.H.Бобожонов, Г.Г.Козлова

8 yoshdan 10 yoshgacha bo'lgan bolalarda qo'shma ta'sir qilish usuli yordamida harakatni muvofiqlashtirish ko'nikmalarini yaxshilash 111

D.T.Abduraimov

Talabalar hayoti sifatini yaxshilashda atletik gimnastika vositalaridan foydalanishning samaradorligi..... 116

F.M.Mamadova

Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarining pedagogik madaniyati va kompetensiyasini rivojlantirish mexanizimi 121

M.M.Yuldashov

Ayollar organizmini jismoniy mashqlarga reaksiya qilishida hududiy omillarning ahamiyati 125

N.J.Madaminova

Maktabgacha ta'limda ingliz tilini o'rganish uchun geymifikatsiya texnologiyalaridan foydalanish: samaradorlik va natijalar tahlili 129

S.M.Sidikov

Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarning jismoniy rivojlanishini nazorat qilish modernizatsiya..... 133

S.B.Erkinova

Oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarning kognitiv faoliyatini tuzilishi va turlari 139

IQTISODIYOT**M.R.Dadashzade**

Administration of the production areas based on innovative technology..... 143

FALSAFA**I.M.Arzimatova**

O'zbekistonda modernizatsiya jarayonlari va rahbar kadrlar faoliyati..... 148

F.A.Yuldashev

Axborotlashgan jamiyatda ehtiyoj va manfaat kategoriyasining namoyon bo'lishi (ijtimoiy-falsafiy tahlil) 153

Sh.Ismatov

Yangi O'zbekistonda ma'rifiy jamiyat barpo etishning nazariy asoslari 158

B.B.Asqarov

Dizayn fikrlashda empatiya bosqichining pedagogikadagi roli 161

I.A.Asatulloev

Alfred adlarning qalb konsepsiyasida inson barkamolligi omillari..... 164

O.Ortiqov

Mustaqillik davrida ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlar tahlili (1990-1994 yillar)..... 172

A.M.Nurmuxammadjonov

Ijtimoiy rivojlanish jarayonida yoshlar musiqiy tafakkurini rivojlantirishning istiqboldagi vazifalari..... 175

A.A.Sayitxonov

Ilmiy qadriyatlarining inson axloqiy va ma'naviy yuksalishiga ta'siri..... 188

SIYOSAT**A.Leyla**

Xitoy Xalq Respublikasining Markaziy Osiyo mintaqasidagi geosiyosiy manfaatlari 191

S.N.Abdullayev

Huquqiy ong masalasiga falsafiy yondashuvning o'ziga xos xususiyatlari 196

TARIH**Sh.M.Abdusatorov**

Jizzax vohasi an'anaviy taomlarining gastroturizmni rivojlantirish bosqichidagi o'rni va ahamiyati (Forish tumani misolida)..... 199

UO'K: 378.1

DIZAYN FIKRLASHDA EMPATIYA BOSQICHINING PEDAGOGIKADAGI ROLI

РОЛЬ ЭМПАТИИ НА ЭТАПЕ ДИЗАЙН-МЫШЛЕНИЯ В ПЕДАГОГИКЕ

THE ROLE OF THE EMPATHY STAGE IN DESIGN THINKING IN PEDAGOGY

Asqarov Behzod Baxtiyor o'g'li

Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada dizayn fikrlash, uning o'ziga xos jihatlari va unda empatiya bosqichining pedagogikadagi roli haqida fikr yuritilgan. Dizayn fikrlashning empatiya bosqichi o'quvchilarning ehtiyojlarini chuqur tushunish orqali ularning ta'limga bo'lgan munosabatini o'zgartirish va dars jarayonini optimallashtirish masalalari tahlil qilingan.

Аннотация

В данной статье рассматривается дизайн-мышление, его особенности, а также роль эмпатии в педагогике. На эмпатическом этапе дизайн-мышления анализируются вопросы изменения отношения к образованию и оптимизации процесса обучения через глубокое понимание потребностей учащихся.

Abstract

This article discusses design thinking, its specific aspects, and the role of empathy in pedagogy. The empathy stage of design thinking analyzed the issues of changing their attitude to education and optimizing the learning process through a deep understanding of students' needs.

Kalit so'zlar: design thinking, empatiya bosqichi, ta'lim-tarbiya, individual yondashuv, innovatsion va kreativ fikrlash

Ключевые слова: Дизайн-мышление, этап эмпатии, образование и воспитание, индивидуальный подход, инновационное и креативное мышление

Key words: Design thinking, empathy stage, education and upbringing, individual approach, innovative and creative thinking.

KIRISH

Dunyodagi ilg'or xorijiy oliy ta'lim markazlaridagi tadqiqotlar xulosalariga ko'ra, zamonaviy o'qitishning turli usullari sohalar va kasblarga qarab, samarali yoki samarasiz ekanligi e'tirof etilayotgan bo'lsa-da, rivojlangan xorijiy davlatlarda olib borilayotgan izlanishlar tahlili ta'lim samaradorligini oshirishda, zamonaviy vositalaridan foydalanish orqali o'qitiladigan darslarni takomillashtirish zamon talabi ekanligiga dalolat beradi.

Yurtimizda ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasi va metodik ta'minotini kuchaytirish, o'quvchilarning sport bilan muntazam shug'ullanishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish borasida olib borilayotgan islohotlar jismoniy tarbiya mashg'ulotlari jozibadorligini oshirib, ta'lim oluvchilarning unga bo'lgan qiziqishi va e'tiborini yanada kuchaytirishga zamin yaratmoqda.

Dizayn fikrlash pedagogikada o'qituvchilarga va o'quvchilarga muammolarni hal qilish jarayonida kreativ yondashuvni qo'llash imkonini beradi. Uning eng muhim bosqichlaridan biri bu empatiya bosqichi bo'lib, unda o'quvchi yoki talaba ehtiyojlarini chuqur tushunish orqali o'quv jarayonida individual yondashuvlar shakllantiriladi. Dizayn fikrlash yondashuvi innovatsion va kreativ muammolarni hal qilish jarayoni bo'lib, dastlab biznes va dizayn sohalarida rivojlangan. Biroq, so'nggi yillarda bu yondashuv ta'lim jarayoniga ham keng tatbiq etila boshlandi. Dizayn fikrlash ta'limda o'qituvchilar va o'quvchilarga ijodiy fikrlash orqali o'zaro hamkorlik qilish, muammolarni turli nuqtai nazarlardan ko'rib chiqish imkonini beradi. Empatiya bosqichi esa jarayonning boshlang'ich nuqtasi bo'lib, unda asosiy maqsad – o'quvchilarning ehtiyojlarini, his-tuyg'ularini va qiziqishlarini chuqur tushunishdir. Bu bosqich o'quvchilarning o'zlarining o'qish jarayonida qanday qiyinchiliklarga duch kelayotganini aniqlash va shu asosda yechimlar topishga qaratilgan. [Kuzmina, E. P. 2022, b-2]

MDH davlatlarida, xususan O'zbekiston, Qozog'iston va Rossiyada ta'lim tizimi o'quvchilar va talabalar ehtiyojlariga moslashishga intilmoqda. Empatiya bosqichi bu jarayonni samarali o'tkazishga

yordam beradigan vosita sifatida ko'rilmogda. Ushbu maqolada MDH davlatlari ta'lim tizimida dizayn fikrlashning empatiya bosqichi qanday qo'llanilayotganiga alohida e'tibor qaratiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Ushbu tadqiqotda adabiyotlar tahlili, intervyu, va amaliy kuzatish kabi metodlardan foydalanilgan. Dizayn fikrlashning empatiya bosqichi bo'yicha mavjud tadqiqotlar va maqolalar o'rganilgan, shuningdek, Qozog'iston, Rossiya va O'zbekiston maktab va universitetlarida amalga oshirilgan amaliyotlar tahlil qilingan.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Empatiya bosqichi bo'yicha nashr qilingan ilmiy maqolalar va kitoblar o'rganilib, asosiy yondashuvlar va natijalar tizimlashtirilgan.

Intervyu: O'qituvchilar va ta'lim mutaxassislari bilan o'tkazilgan suhbatlarda, ular empatiya bosqichining talabalarning ta'lim jarayonidagi qiyinchiliklarni bartaraf etishdagi roli haqida fikr bildirganlar.

Kuzatish: MDH davlatlarida amaliyotda dizayn fikrlashning qo'llanilishi sinchkovlik bilan kuzatilib, o'quvchilarning qiziqishlari va dars jarayonida faol ishtirok etishi baholangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda innovatsiya barcha sohalarida kabi, maktab boshqaruvi uchun muhim sanaladi. Sababi, davlat xizmatchisi, ulkan kompaniya menejeri yoki endi ish boshlayotgan tadbirkor kabi maktab direktoridan o'z ishida yangilik kutishadi. Aynan shu sababdan ham bizga dizayn fikrlash zarur. Dizayn fikrlash (ing. design thinking) – insonlar (iste'molchilar, foydalanuvchilar, mijozlar) mavjud muammolari yechimiga yo'naltirilgan qarorlar, mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqish usulidir. Insonga yo'naltirilgan bu usulda muammoni yechishga nostandart yondashish insonlarni tushunishdan boshlanib, ularning individual ehtiyojlariga mos tarzda ishlab chiqilgan innovatsion takliflar bilan nihoyasiga yetadi.

Dizayn fikrlash g'oyasi, ilk bor, 1969-yilda amerikalik olim, boshqaruv qarorlarini qabul qilishning zamonaviy nazariyasi asoschilaridan biri bo'lgan Gerbert Saymon tomonidan «Sun'iy narsalar haqidagi fanlar» («The Sciences of the Artificial») [1] kitobida ilgari surilgan. Dizayn fikrlash orqali muammolarni hal qilishda intuitsiya, qayg'urish va his qilish qobiliyati kabi insoniy xislatlardan foydalaniladi, tadqiqot va amalga oshirilayotgan ish tashkilot, rahbar yoki ma'muriyatchilikning manfaatlariga emas, inson manfaatlariga bo'ysundiriladi. Dizayn fikrlashning bosh maqsadi – mavjud qoliplar va masalani hal qilishning odatdagi usullarining chegarasidan tashqarisiga chiqish, dunyoga foydalanuvchilar ko'zi bilan qarashdan iborat. Original variantda bu thinking outside the box – so'zma-so'z «qutidan tashqarida fikrlash» deb ataladi.

Dizayn fikrlash takrorlanuvchi jarayon ekanligini tushunish juda muhim: g'oya ilgari suriladi, darhol sinovdan o'tkaziladi, natija olinadi va olingan tajribadan yanada yaxshi yechim izlash uchun foydalaniladi. Yangi g'oyalarni yaratish vaqtida hech qanday cheklovlar bo'lmasligi lozim, bu kabi yondashuv innovatsion fikrlash yo'lidagi har qanday to'siq va qoidalarni bartaraf etadi, bu esa ishtirokchilarga tasavvurning butun kuchini ishga solish, nostandart fikrlar o'ylab topish imkonini beradi.

Empatiya – bu o'zini boshqa insonning o'rniga qo'yib ko'ra olish va uning hissiyotlarini, istaklarini, g'oya va xatti-harakatlarini tushunish, birga qayg'urish qobiliyati. Empatiya insonni nima tashvishga solayotgani va unga nima kerakligini tushunish imkonini beradi. Dizayner kabi fikrlaydigan rahbarlar o'zlarini foydalanuvchi, iste'molchining o'rniga qo'yib ko'radi, ularni emotsional va ratsional ehtiyojlarini va istaklarini chuqur anglaydi. Bu bosqichning vazifasi – insonlar nima qilishlari, nima uchun buni qilishlari, ular dunyoni qanday ko'rishlari, ularning qanday emotsional va moddiy qadriyatlariga ega ekanliklarini aniqlashdir.

Tadqiqot natijalari MDH davlatlarida dizayn fikrlashning empatiya bosqichi o'quvchilarning ehtiyojlarini tushunish va ta'lim jarayonini takomillashtirishda samarali vosita ekanini ko'rsatdi.

Empatiya bosqichining samarasi: Ushbu bosqich, o'qituvchilar o'quvchilarni yaxshiroq tushunishiga yordam berib, ta'lim jarayoniga individual yondashuvni ta'minlaydi. Ayniqsa, O'zbekistonda bu yondashuv dars sifatini oshirishda muhim vosita bo'lgan.[5]

Innovatsion pedagogik yondashuvlar: Empatiya bosqichi nafaqat talabalarning ehtiyojlarini inobatga olishga imkon beradi, balki ijodiy fikrlashni rivojlantiradi va muammolarni o'zgacha yechimlar orqali hal qilishga yordam beradi.

Shunga qaramay, MDH davlatlarida dizayn fikrlashni keng joriy qilish uchun hali ko'plab qadamlar qo'yilishi kerak. Aksariyat o'qituvchilar ushbu yondashuv haqida to'liq bilimga ega emaslar, bu esa empatiya bosqichining to'laqonli tatbiq etilishini qiyinlashtiradi.

FALSAFA

Natijalar shuni ko'rsatadiki, MDH davlatlarida dizayn fikrlashning empatiya bosqichi ta'lim jarayonini o'zgartirishda muhim rol o'ynamoqda. Ushbu davlatlardagi maktab va universitetlar dizayn fikrlash usullarini qo'llash orqali o'quvchilarning ijodiy salohiyatini oshirish, ularning ehtiyojlarini tushunish va o'zlariga mos ta'lim jarayonini shakllantirishni maqsad qilganlar.

1. Qozog'iston: Maktablar dizayn fikrlash jarayonida empatiya bosqichidan foydalanib, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini yaxshiroq tushunishga erishmoqda. O'qituvchilar darslar davomida o'quvchilarning qiziqishlarini aniqlash va shu qiziqishlar asosida darslarni tashkil qilish orqali ularning faolligini oshirgan. [Abisheva, K. T. 2020, b-4]

2. Rossiya: Universitetlarda dizayn fikrlash empatiya bosqichidan foydalanish talabalarning darsga qiziqishini oshirishda va ularni chuqurroq o'ylashga undashda muvaffaqiyatli qo'llanilgan. Talabalar muammolarni tahlil qilish va yechimlar topish jarayonida o'z ehtiyojlari va atrofdegilar ehtiyojlarini tushunish qobiliyatlarini rivojlantirishgan. [Gorshkova, N. N., & Rudneva, A. S. 2021, b-8]

3. O'zbekiston: O'zbekiston maktablarida empatiya yondashuvi o'quvchilarning ta'lim jarayoniga bo'lgan munosabatini sezilarli darajada o'zgartirgan. O'qituvchilar o'quvchilarni tinglash va ularning qiyinchiliklariga yechim topishga katta e'tibor qaratmoqda. Natijada o'quvchilar ta'lim jarayoniga ko'proq jalb qilinmoqda va darslarga faolligi ortgan. [Abdullayeva, G. S. 2019, b-1]

XULOSA VA TAKLIFLAR

Dizayn fikrlashning empatiya bosqichi o'quvchilarning ehtiyojlarini chuqur tushunish orqali ularning ta'limga bo'lgan munosabatini o'zgartirish va dars jarayonini optimallashtirish uchun zarur vosita hisoblanadi. MDH davlatlarida, xususan O'zbekiston, Rossiya va Qozog'istonda bu bosqichning qo'llanilishi ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirgan, lekin uni yanada kengroq miqyosda tatbiq etish uchun qo'shimcha tadqiqotlar va treninglar zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Gorshkova, N. N., & Rudneva, A. S. (2021). "Design thinking in the education system of the Russian federation: problems and prospects." *Pedagogical Sciences Journal*.
2. Abisheva, K. T. (2020). "Application of design thinking in the educational process of Kazakhstan." *Kazakh national university journal of education*.
3. Abdullayeva, G. S. (2019). "Dizayn fikrlashning empatiya bosqichi va uning O'zbekiston ta'limida tatbiqi." *Ta'lim va innovatsiya jurnali*.
4. Kuzmina, E. P. (2022). "Innovative approaches in pedagogy: design thinking for effective problem-solving." *Russian Educational Review*.
5. Shukurov, B. U. (2021). "empathy in design thinking: a tool for modern education in Uzbekistan." *International journal of educational innovations*.